

Roger Friedlein i Sebastian Neumeister (eds.), *Vestigia Fabularum. La mitologia antiga a les literatures catalana i castellana entre l'Edat mitjana i la moderna*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004

Laura Garrigós Lloréns
Universitat de València

Com indiquen els editors d'aquesta important miscel·lània, partim del fet que “les històries del déus i dels herois de la mitologia grecoromana, les *fabulae gentilium*, van haver de superar d'entrada el rebuig més feroç per part del Cristianisme. Ben aviat, però, la literatura va apropar-se dels mites pagans de bell nou: sota un signe cristià. Sempre els mateixos i alhora cada vegada nous, els mites van ocupar un lloc al moll de la cultura europea. Es troben en contextos tan diversos com ara l'exemplarisme ètic de la tardor medieval o el drama mitològic barroc en elogi del prínceps. Tampoc no s'estan d'aparèixer a la paròdia i a la literatura obscena”.

Els treballs s'han distribuït en aquest llibre en tres conjunts. El primer, “Materies y personatges mitològics”, es obert pel treball de Joan M. Perujo Melgar (“Difusió de motius de la llegenda de Troia: traducció i reinterpretació”), que ressegueix la història de la matèria troiana a través de diferents èpoques. S'hi presta una especial atenció al paper de les traduccions i el seu esforç d'adaptació cultural, partint no exclusivament dels textos antics sinó també, sobretot en el cas de la matèria troiana tractada per Guido delle Collone, de models contemporanis. Tractant la figura d'Orfeu, Gerhard Ackermann (“Orfeu a la literatura catalana”) es fixa en la història d'un dels personatges mitològics més destacats, relacionat sobretot en el món mitològic de les *Metamorfosis* ovidianes. A partir del material aplegat, arriba a formular una periodització respecte de les funcions que s'assignen a la figura d'Orfeu, sempre molt suggeridora per la dimensió autoreferencial que impliquen els tractaments literaris d'una figura de poeta. Les valoracions medievals de les tres figures d'herois homèrics de més pes, Hèctor, Aquil·les i Hèrcules, formen el punt de mira d'Hèctor Gonzàlvez i Escolano (“Els models cavallerescos en el *Curial e Güelfa*”). Eixamplant la perspectiva des de l'exemple català més destacat com és *Curial e Güelfa* cap als textos coetanis en castellà, arriba a la conclusió que en contra de les caracteritzacions més ambigües dels herois a l'antiguitat, i que es conserven en alguns casos, la figura d'Hèrcules, en canvi, és estilitzada a la literatura medieval com a heroi incontestable que engloba la virtut, l'erudició i fins i tot una dimensió social.

El següent conjunt d'articles porta com a títol “La mitologia en els gèneres literaris” i recull, per ordre cronològic, exemples des de finals del segle XIV fins a finals del XVIII, i posa a l'abast un recorregut pel gèneres del diàleg, el llibre de cavalleries, la fabula burlesca, el teatre musical i el manual mitològic. La contribució de Roger Friedlein (“Mitologia antiga i forma dialògica en *Lo Somni* de Bernat Metge [1398]”) llegeix el diàleg de Bernat Metge com una escenificació de quatre modes de coneixement, entre les quals hi ha la poesia de les faules mitològiques, i se'n serveix per situar *Lo Somni* entre el model de diàleg escolàstic i l'humanístic. Giuseppe Grilli i Folke Gernert dediquen les seues contribucions al gènere del llibre de cavalleries. Amb l'exemple de *Baldo* (1542), traduït de l'italià al castellà a través de la versió llatina, Gernert (“La recepció de la mitologia en los libros de caballerías: el *Baldo* [1542]”) demostra com el conflicte entre els déus antics i el cristianisme resta en vigència, atés que el context cristià al final va exigir una adaptació del material mitològic, eliminant-ne algunes figures de déus i introduint-hi personificacions i digressions moralitzants. Grilli (“Els herois de la Guerra de Troia i el seu retorn a la literatura en les novel·les de cavalleries”), en canvi, desplega un panorama del gènere des de *Curial e Güelfa*, del segle XV, fins als aspectes mitològics de *Don Quijote*, on constata una reinterpretació del llegat clàssic: l'ideal de la *virtus* cavalleresca (compareu amb el treball de Gonzàlvez i Escolano) hi és desmembrat, però la mitologia dels herois troians és reconstruïda i salvada per a la literatura moderna. L'estudi d'Albert Rossich (“Les faules mitològiques burlesques als segles XVII-XVIII”) presenta el *corpus* complet del

gènere de la faula burlesca mitològica a la literatura catalana moderna. A part de presentar un text inèdit i d'identificar-ne un altre com a traducció, Rossich centra les seves reflexions en la paròdia com a gènere típic de les literatures supeditades a una altra literatura dominant. Carlos María Solare (“<<[...] porque otras naciones vean competidos sus primores>>: El teatro musical español del Barroco como reflejo de la actualidad política”) investiga la història de les primeres peces del teatre musical i operístic a l'Espanya dels Àustries, on la política de l'època es reflecteix en les matèries mitològiques a l'escena. A causa de la sumptuositat de les representacions, el gènere no arriba a establir-se amb la continuïtat a la península. El *Teatro...* presentat per Carlos Vaíllo (“El *Teatro de los dioses de la gentilidad* de fray Baltasar de Vitoria y la poesía española del Siglo de Oro”) és un exemple interessantíssim de manual mitològic, que es diferencia de la peça homòloga de Pérez de Moya pel fet de deixar de banda les interpretacions al·legòriques i centrar-se, en canvi, en l'aplicació que els mites reben a la poesia clàssica i coetània. Vaíllo analitza la procedència dels exemples coetanis i destaca que la seva integració a la tradició clàssica en el manual obeeix a una voluntat d'estil i al desig de dignificació de la poesia en llengua vulgar.

Els articles reunits en el tercer conjunt porten el títol comú “Els tipus de recepció i les seves funcions”. Hi estan aplegats quatre estudis que assenyalen l'amplitud del ventall d'ús literari que permeten els materials mitològics. Valentí Fàbrega i Escatllar (“El mite de Mirra en la versió de Roís de Corella”) demostra com en la versió del mite de Mirra deguda a Joan Roís de Corella despunta un ús del mite emancipat de la tradició, tant ovidiana com al·legòrica, i que tendeix ja clarament vers un interès en el mite més retoricoliterari. Hanno Ehrlicher i Frank Savelsberg s'endinsen, des de totes dues bandes, en la polèmica literària que involucra Luis de Góngora i Francisco de Quevedo. Ehrlicher (“Tras las huellas del ‘licenciado Nasón’. La *Fábula de Píramo y Tisbe* o cómo se malinterpreta el conceptismo gongorino”) interpreta de manera nova la *Fábula de Píramo y Tisbe*, una matèria que, tot i que els seus protagonistes no siguin personatges mitològics en sentit estricte, va ser transmesa i tractada de forma conjunta amb les faules ovidianes. La lectura d'Ehrlicher li descobreix el sentit poetològic que gira al voltant d'uns protagonistes que no saben desxifrar els signes. El tracte personalíssim que Góngora acorda al mite el situa com a opositor a la suposada restauració de l'al·legorisme tradicionalista en el Barroc. Frank Savelsberg (“La presencia de figuras y temas mitológicos en la poesía satírico-burlesca de Francisco de Quevedo y Villegas [con especial atención a las invectivas personales contra Luis de Góngora y Argote]”) analitza, dins el marc del marc de la poesia satírica i burlesca de Quevedo, un sonet antigongorí amb motius mitològics d'una càrrega obscena encara mes forta que la del propi Góngora. Finalment, l'estudi de Sebastian Neumeister (“Mestizaje simbólico: el *Teatro de virtudes políticas* de Carlos de Sigüenza y Góngora”) obre la perspectiva cap al nou món: la comparació entre dos arcs triomfals panegírics aixecats per Sor Juana de la Cruz i Carlos de Sigüenza y Góngora per a la mateixa ocasió demostra com poden coexistir al mateix moment històric el tracte al·legoricoretòric més aviat tradicional del mite de Neptú amb una configuració de sentit polític i cultural radicalment innovadora que conjumina, amb voluntat política, la mitologia grecoromana i la cultura indígena i criolla.

En el ventall ampli d'exemples reunits en aquest volum es rastregen, en conclusió, alguns dels principals vestigis que la tradició mitològica ha deixat en les literatures catalana i castellana entre l'Edat mitjana i la moderna, tot enfocant-s'hi temàtiques com ara les vies de transmissió, els gèneres literaris en què s'integren els mites, o les noves funcions que aquells relats primordials d'Occident van adquirir quan ja s'havia ensorrat el món de què sorgiren.